

0-alternativ for tidligere Hjerkinnskytefelt

NOTAT, Fylkesmannen i Oppland, mai 2015

Grunnlag for konsekvensutredning av et framtidig vern for landbruk og reiseliv

1. Innledning

Under verneplanarbeidet for tidligere Hjerkinnskytefelt skal Fylkesmannen belyse hvilken betydning et framtidig vern vil ha for både verneverdiene og brukerinteressene i området. Størrelsen på utredningsområdet (ca. 179 km²) utløser ikke krav om konsekvensutredning¹. Fylkesmannen vil likevel engasjere eksterne utredere til å utarbeide full konsekvensutredning for henholdsvis landbruk og reiseliv. Bakgrunnen for dette er at reiseliv og landbruk er de mest berørte brukerinteressene og viktige næringer i begge kommuner. Dette notatet utgjør en del av grunnlaget for disse to delutredningene.

Notatet vil også være grunnlag for vårt eget arbeid med å belyse konsekvenser av et vern for øvrige temaer. Vi vil gjerne ha tilbakemeldinger dersom noen oppdager feil eller mangler i notatet.

Tilbakemeldinger kan sendes på e-post til: fmoplan@fylkesmannen.no.

Kart, rapporter og bakgrunnsdokumenter er lagt ut på nettsida for verneplanprosessen:

www.fylkesmannen.no/hjerkinnskytefelt

2. Hva er et 0-alternativ?

0-alternativet er en beskrivelse av forventet utvikling dersom det ikke blir vern. For utformingen av 0-alternativet skal dagens situasjon legges til grunn, det vil si dagens aktivitet og konkrete planer for bruk av området. Konsekvensutredningen skal beskrive påregnelig utvikling ut fra faglige utredninger, konkrete planer, retningslinjer og virkemidler som er aktuelle. Dersom en vet at aktuelle rammer eller virkemidler vil bli endret i overskuelig framtid, skal utredningen ta hensyn til det. I vurderingene av 0-alternativet skal det videre tas hensyn til innspill vedrørende arealbruk som har kommet gjennom høringen av oppstartmeldinga og innspill vedrørende dette som kommer under utredningsarbeidet, i den grad de er forenlige med dagens lovverk.

Tidsperspektivet for 0-alternativet skal minst være fram til et eventuelt vern skal vedtas (2-3 år).

I konsekvensutredningene skal følgende bli lagt til grunn:

3. Planstatus

3.1. Naturrestaureringsplanen og stortingsvedtak

Stortinget vedtok i 1999 å legge ned Hjerkinnskytefelt, tilbakeføre det til naturlig tilstand og innlemme det i eksisterende verneområder. Etter en parallell planprosess i 2001-2003, ble Fylkesmannens naturrestaureringsplan² med oppsummering og anbefalinger etter høring, lagt til

¹ Forskrift om konsekvensutredninger for tiltak etter sektorlover

² «Naturrestaurering av Hjerkinnskytefelt – høringsdokument – vurdering av muligheter for framtidig vern etter naturvernloven» (Fylkesmannen i Oppland, 2003)

grunn for naturrestaureringsprosjektet Forsvarsbygg nå gjennomfører (jf. brev av 30. september 2005 fra Miljøverndepartementet til Forsvarsdepartementet).

Lesja og Dovre kommune utarbeidet samtidig en felles kommunedelplan for Hjerkinnskytefelt («Hjerkinnskytefelt – tilbakeføring til sivile formål, Visjon- og tilbakeføringsplan»). Denne planen er en visjons- og tilbakeføringsplan og det framgikk ved kommunenes behandling av planen at den ikke har juridisk binding.

Forsvarsbygg har delt naturrestaureringsprosjektet inn i to faser. Fase 1 ble gjennomført i perioden 2006-2012 og omfattet fjerning av tunge anlegg og eksplosivrydding i hele feltet. Fase 2 gjennomføres i perioden 2013-2020, og omfatter videre eksplosivrydding, fjerning av resterende anlegg og fjerning av veg. Stortinget stadfestet vedtaket fra 1999 gjennom godkjenningen av prosjektplanen for fase 2 ved behandlingen av statsbudsjettet for 2013.

I ettertid er Snøheimvegen skilt ut i en egen prosess etter at det ble reist spørsmål om å beholde vegen i Stortinget høsten 2007. Stortinget har utsatt endelig vedtak i saken til 2017 og bestemt å opprettholde ordningen med stenging av vegen for privatbiler og videreføre bruken av skyttelbuss mellom Hjerkinnskytefelt og Snøheim i perioden 2014-2017³. I denne perioden skal det innhentes mer kunnskap om effekten av skyttelbussregimet. Stortinget vedtok samtidig at øvrige veger skal tilbakeføres «i tråd med prosjektplanen for naturrestaureringsarbeidet».

3.2. Kommuneplaner

Dovre kommune

Gjeldende kommuneplan for Dovre er fra 2002. Skytefeltet er i denne planen vist som båndlagt område for forsvaret. Den delen av utredningsområdet som ligger utenfor skytefeltgrensa i sør, er i hovedsak vist som LNF-sone 1 (med følgende bestemmelser: «ikke tillatt å oppføre eller fradele bolig-, ervervs- eller fritidsbebyggelse, forbudet gjelder ikke bolig og driftsbygning til stedbunden landbruksnæring»). Et mindre areal ved Geitberget omfattes av kommunedelplan for Hjerkinnskytefelt fra 1999 og er der vist som LNF-område med byggeforbud. Kommunen sendte ut varsel om oppstart og høring av planprogram for kommuneplan for Dovre 2012-2022 den 28. april 2010. Fylkesmannen etterlyste i den sammenheng naturrestaureringsplanen blant de overordnede premissene for den kommunale planleggingen (brev av 10. juni 2010). Planarbeidet er pr. mai 2015 ennå i en utredende fase.

Lesja kommune

Gjeldende [kommuneplan for Lesja](#) er fra 2013. I denne planen er Lesja sitt areal i skytefeltet vist som LNFR-område. I plankartet er det innenfor dette området angitt en hensynssone for bevaring av naturmiljø, i området Einøvlingseggen-Buahøin (naturtypelokalitet med verdi A). Området langs vegen til Grisungen er angitt som hensynssone med særlig hensyn til friluftsliv. Det er i den forbindelse vist til at visjonsplanen opprettholdt vegen som turveg inn i området.

3.3. Reguleringsplaner

Dovre kommune

Kommunen vedtok [reguleringsplan](#) for tre nærmere avgrensede anleggsområder i de sentrale delene av skytefeltet (Haukberget, Storranden og HFK-sletta) i 2008. Reguleringsplan for fangstminneparken

³ Prop. 1 S (2013-2014) fra Miljøverndepartementet (s. 243-245), behandlet i Stortinget desember 2013.

(i tilknytning til Villreinsenteret) på Hjerkinnskytefeltet ble vedtatt 19. mars 2012. Fangstminneparken ligger imidlertid i sin helhet utenfor utredningsområdet for verneplanen.

3.4. Planer under utarbeidelse

Kommunedelplan for Hjerkinnskytefeltet

Dovre og Lesja kommuner sendte ut varsel om oppstart og høring av planprogram for kommunedelplan for Hjerkinnskytefeltet 8. oktober 2014. Flere av vurderingsalternativene innebærer at vegstrekninger opprettholdes (hele eller deler av Store ringveg, veg/kjørespor til Einøvlingen og Rollstadsetervegen fram til setrene). Det vises til egen prosess for Snøheimvegen. Fylkesmannen oppfordret i sin uttalelse kommunene om heller å bruke ressursene inn i verneplanprosessen, framfor å utarbeide en kommunedelplan som høyst sannsynlig må avvente godkjenning til etter at verneplanen for Hjerkinnskytefeltet er vedtatt (brev av 11. desember 2014). Saken er p.t. ikke behandlet politisk etter høring. Dovre kommune opplyser i forbindelse med kommuneplanarbeidet at arbeidet med kommunedelplanen for skytefeltet er satt på vent inntil verneplanprosessen har kommet lenger.

Regional plan for Dovrefjellområdet

Planen er en rullering av gjeldende fylkesdelplan for Dovrefjellområdet. Formålet er å ivareta fjelløkosystemet med villreinen som nøkkelart og samtidig legge til rette for bærekraftig næringsutvikling som ikke reduserer verneverdiene. Planområdet omfatter areal i ti kommuner og ansvarlig planmyndighet er fylkeskommunene i Oppland, Møre og Romsdal, Sør-Trøndelag og Hedmark. Skytefeltet (utredningsområdet) utgjør kun en liten del av planområdet og er vist sammen med verneområdene som «Verneområder – eksisterende og planlagt». Planen skal ut på ny høring sommeren 2015. Regional plan vil være retningsgivende for kommunal planlegging og gi føringer for statlig og fylkeskommunal sektorplanlegging.

Det kan antas at områder som eventuelt ikke blir vernet, blir forvaltet som LNFR-områder, jf. kommuneplanen for Lesja og planprogrammet for kommunedelplanen omtalt ovenfor.

3.5. Eiendomsforhold

Utredningsområdet ligger i Lesja og Dovre kommuner. Hele området er statsgrunn. Arealet som ligger i Lesja sin del av utredningsområdet er en del av Dalsida statsallmenning. I Dovre sin del utgjør Dovrefjell statsallmenning hovedparten og «Hjerkinnskytefeltet vest» en mindre del lenger øst. Grensene er bl.a. vist i [kartvedlegg til «Forvaltningsplan for verneområdene på Dovrefjell»](#).

4. Miljø

4.1. Naturmiljø

Naturmiljøet i utredningsområdet er tidligere godt kartlagt og beskrevet i bl.a. følgende rapporter:

- Elven, R., E. Fremstad, H. Hegre, L. Nilsen og H. Solstad (1996). Botaniske verdier i Dovrefjellområdet, NTNU Vitenskapsmuseet
- Isaksen, K. og J. L. Sollid (2002) Løsavleiringer og permafrost i Hjerkinnskytefeltet, Dovrefjell, Meteorologisk institutt og Universitetet i Oslo

- Jordhøy, P., C. Nellemann, O. Strand og I. Vistnes (2003). Tilbakeføring av Hjerkinnskytefelt til sivile formål – temautredning Økosystem: Villrein og Moskus, NINA-rapport
- Reitan, O., R. Andersen, J. O. Gjershaug, J. A. Kålås, A. Landa, J. Linnell, O. Stabbetorp, O. Strand, B. Wilmann og P. A. Arrestad (2003). Tilbakeføring av Hjerkinnskytefelt til sivile formål – temautredning økosystem, NINA-rapport
- Fugleovervåking i Hjerkinnskytefelt, NINA minirapporter for årene 2008-2012

I tillegg har Norsk institutt for naturforskning (NINA) sammenstilt og oppdatert eksisterende kunnskap om naturtyper, flora og sårbart fugleliv i utredningsområdet på oppdrag fra Fylkesmannen i 2014:

- Reitan, O., P. A. Arrestad, J. O. Gjershaug, O. E. Stabbetorp og D. Hagen (2014). Verneplan for Hjerkinnskytefelt – kunnskapsstatus for naturtyper, flora og fugleliv, NINA-rapport 1088

Fylkesmannen har laget et «sumkart», som er en sammenstilling av verneverdiene i området. I sumkartet er også verdifulle kvartærgeologiske forrelementer i landskapet vist (jf. Isaksen & Sollid, 2002). Fylkesmannen arbeider videre med å lage en digital kartløsning for utredningsområdet der kartdata for både verneverdier og brukerinteresser, samt forslag til verneformer med grenser kan hentes opp.

Innspill

Flere har gjennom ulike deler av prosessen pekt på at skytefeltet utgjør en vesentlig del av moskusens leveområde, bl.a. Lesja fjellstyre og Oppdal kommune i innspill til oppstartmelding. Referansegruppa har tatt opp at forvaltningsplanen for moskus bør revideres samtidig med verneplanprosessen. Fylkesmannen i Sør-Trøndelag er forvaltningsmyndighet for moskusen på Dovrefjell.

Jora beitelag har i sitt innspill til oppstartmelding og i referansegruppemøtet 3. mars 2015 tatt opp at bortfall av beitebruken vil kunne ha negativ virkning på floraen i området. Lesja beitesamlag har også påpekt at utmarksbeiting med husdyr er et godt skjøtselstiltak i landskapet. Fylkesmannen har derfor engasjert Miljøfaglig utredning ved Bjørn Harald Larsen til å vurdere betydningen av beitebruken i utredningsområdet for vegetasjon, naturtyper og flora, inkludert konsekvenser dersom beitebruken skulle opphøre. Larsen skal samtidig reinventere naturtypelokaliteten på Geitberget sommeren 2015.

4.2. Villrein

Kunnskapsgrunnlaget om villreinen er godt og beskrevet i følgende rapporter:

- Jordhøy, P., C. Nellemann, O. Strand og I. Vistnes (2003). Tilbakeføring av Hjerkinnskytefelt til sivile formål – temautredning Økosystem: Villrein og Moskus, NINA-rapport
- Jordhøy, P., O. Strand, R. Sørensen, R. Andersen og M. Panzacchi (2012). Villreinen i Snøhetta- og Knutshøområdet, status og leveområde, NINA-rapport 800
- Strand, O., F. Flemsæter, V. Gundersen og K. Rønningen (2013). Horisont Snøhetta, NINA-temahefte 51

På bakgrunn av anbefalinger i Horisont Snøhetta ble det høsten 2013 bestemt å opprettholde ordningen med stenging av Snøheimvegen for privatbiler og videreføre bruk av skyttelbuss inn til Snøheim i perioden 2014-2017, med samtidig overvåking av og innhenting av kunnskap om trafikk og ferdselsutvikling i området.

NINA har fått i oppdrag å koordinere videre overvåking av Snøhettaområdet 2014-2017. Norsk Villreinsenter Nord er sekretariat for prosjektet og det er opprettet en styringsgruppe som ledes av styrelederen i Dovrefjell nasjonalparkstyre. Miljødirektoratet og Fylkesmannen er representert i styringsgruppa sammen med en rekke andre aktører.

Innspill til oppstartmeldingen

Både Snøhetta villreinutvalg og Lesja fjellstyre peker på at høsttrekket for villrein inn i skytefeltet uteble i 2012 og 2013, i sine uttalelser til oppstartmeldingen. Villreinutvalget uttaler at det vil være av stor betydning at villreinen igjen får bedre tilgang til de rike beitene i det østlige Snøhettaområdet. Fjellstyret påpeker at det er viktig at en også i framtida sikrer reinens trekkruter inn i skytefeltet og at ferdsel inn og ut av området må kunne reguleres for å sikre at trekket opprettholdes. Villreinutvalget henstiller Fylkesmannen om å få gjennomført tiltak for å minske videre forstyrrelse for villreinen i Snøhetta villreinområde (konkret nevnes tiltak for å redusere ferdsel i Stroplsjødalen og Storstyggsvånådalen, som begge ligger utenfor utredningsområdet).

Oppland fylkeskommune peker i sitt innspill på at Dovrefjell skal inngå i en europeisk villreinregion sammen med Rondane, og viser til at departementet jobber med å definere hva europeiske og nasjonale villreinområder skal bety.

Villreinemnda for Snøhetta og Knutshø peker på at det er viktig å videreføre overvåkingsprogrammet, også for å kunne vurdere om det kan være aktiviteter som har negativ påvirkning på villreinen, for deretter å vurdere behovet for eventuelt innføring av tiltak for å sikre villreinen videre bruk av skytefeltet før områdevernet trer i kraft.

Forum for natur og friluftsliv peker på at vi står foran utfordringer ved klimaforandringer for villreinen- og fjelløkosystemet og viser til rapporten «Forventede klimaendringer og ei framtid for villreinen» av Olav Strand, NINA.

4.3. Landskap

I 2003 ble landskapsinngrepene i skytefeltet som følge av Forsvarets aktivitet i området dokumentert og vurdert med hensyn på aktuelle tiltak og metoder for å restaurere landskapet:

- Feste Lillehammer AS (2003). Hjerkinnskytefelt, temautredning landskap

I forbindelse med verneplanprosessen har Miljøfaglig utredning i 2014 gjort en verdivurdering av landskapet med utgangspunkt i hvor dette vil framstå etter at naturrestaureringsprosjektet er gjennomført:

- Melby, M. (2014). Hjerkinnskytefelt etter naturrestaurering. Landskapsevaluering, Miljøfaglig utredning rapport 2014-29

Inngrepsfrie områder

Utredningsområdet omslutes i prinsippet av eksisterende verneområder, blant andre Dovrefjell-Sunndalsfjella nasjonalpark. I naturrestaureringsplanen som ble utarbeidet av Fylkesmannen i 2003, er det beregnet at dersom alle større tekniske inngrep blir tilbakeført, vil områder i nasjonalparken og skytefeltet som ligger lengre enn 5 km fra et større teknisk inngrep («villmarksprega områder»), kunne øke med ca. 192 km², fra 770 km² til ca. 962 km² (vist på kart, s. 13 og 22, i

naturrestaureringsplanen)⁴. Dersom Snøheimvegen beholdes vil de villmarksprega områdene øke med ca. 93 km².

4.4. Kulturminner og kulturmiljø

Kunnskapen om kulturminner og kulturmiljø i utredningsområdet er særdeles god og dokumentert gjennom følgende rapporter:

- Jerpåsen, G., m.fl. (2003). Tilbakeføring av Hjerkinnskytefelt til sivile formål, Tema kulturmiljø og kulturminner, NIKU-rapport 02/03
- Hjerkinnskytefeltet PRO (2013). Miljørapport, Termineringsrapport miljø for gjennomføringsfase I og dokumentasjon for 2012
- Aasen, H. og F. H. N. Røberg (2014). Befaringsrapport for kulturminneregistrering i samband med verneplan for tidligere Hjerkinnskytefelt
- Jerpåsen, G. (2014). Verneplan for Hjerkinnskytefelt, Tema kulturminner og kulturmiljø, NIKU-rapport 159/2014

Innspill til oppstartmelding

Oppland fylkeskommune (OFK) viser til at de i perioden 2006-2012 har gjennomført en grundig kartlegging av kulturminner i hele det tidligere skytefeltet på oppdrag fra Forsvarsbygg. Dette er det største sammenhengende området der OFK har registrert så grundig at undersøkelsesplikten etter kulturminneloven § 9 langt på veg er dekket. Unntaket er steinalderregistrering, ettersom det av sikkerhetsmessige årsaker ikke var praktisk mulig å gjennomføre det nødvendige gravearbeidet. Hovedformålet med denne grundige kartleggingen har vært å unngå at automatisk fredede kulturminner skades ved rydding av eksplosiver og fjerning av anlegg. Ca. 240 kulturminner fra førreformatorisk tid ble registrert i denne perioden. Det kanskje mest spennende funnet i skytefeltet ligger på Vålåsjøhøi – et stort massefangstanlegg for villrein, bestående av steinsatte stolpefester i ruseform og datert til 1200-tallet. (Dataene er med i grunnlaget for NIKU-rapport 159/2014).

OFK minner om at de automatisk fredete kulturminnene, dvs. eldre enn 1536, er beskyttet i medhold av kulturminneloven. Det er ikke tillatt å sette i gang tiltak som kan skade eller utilbørlig skjemme kulturminnene. Det vil si at selve kulturminnene og en sone på 5 m omkring dem er beskyttet mot direkte inngrep, f.eks. kjøring og graving, og det er heller ikke tillatt å oppføre konstruksjoner eller andre tiltak i nærområdet som kan ha vesentlig negativ visuell påvirkning på kulturminnene. De peker også på viktigheten av å vurdere kulturminnenes sårbarhet kontra eventuell tilrettelegging. Fangstanleggene kan egne seg godt for formidling, mens særlig steinalderboplassene har mindre grad av umiddelbar opplevelsesverdi og kan dessuten være mer sårbare ved bruk av området.

Sametinget peker i sitt innspill på at det er potensiale for å finne samiske kulturminner i området.

5. Naturressurser

De største næringsinteressene er knyttet til bruk av utredningsområdet som utmarksbeite for sau, eventuelt også storfe i framtida, som transittområde til Snøhetta / indre deler av Dovrefjell og område for organiserte aktivitetstilbud, herunder spesielt moskussafarier og rideturer.

⁴ Det er da sett bort fra Einøvingsdammen som ble anlagt på slutten av 60-tallet. Tilbakeføring av dammen, som ligger midt inne i skytefeltet, inngår ikke i naturrestaureringsprosjektet fordi det er et sivilt anlegg.

5.1. Landbruk

I forbindelse med de parallelle planleggingsprosessene i 2001-2003 ble det utarbeidet en rapport om beitebruken i Hjerkinnskytefelt, både historisk bruk og dagens bruk, beitekvalitet og framtidsperspektiver:

- Selsjord, R. K. (2002). Beitebruk i Hjerkinnskytefelt

Forsvarsbygg og Dovre fjellstyre har gjennomført beiteprosjekt med storfe i 2012, 2013 og 2014. Formålet med prosjektet er å undersøke om beitende storfe kan få i seg splinter/metallfragmenter fra detonerte granater innenfor Hjerkinnskytefelt. Dovre fjellstyre har hatt ansvaret for gjennomføring og rapportering av resultater. Det foreligger bl.a. en rapport for 2013.

I forbindelse med nødvendig supplering av kunnskapsstatus for videre verneplanprosess i 2014, utarbeidet Fylkesmannens landbruksavdeling en oppdatert statusrapport for landbruket i området:

- Lorentzen, I. (2015). Hjerkinnskytefelt – Fagrapport landbruk, Fylkesmannen i Oppland, landbruksavdelingen, rapport nr. 4/2015

Innspill

I møter med referansegruppa og andre møter i forbindelse med verneplanprosessen, samt tilbakemeldinger på oppstartmelding for verneplanarbeidet i 2013, har vi fått følgende innspill som ikke er dekket av statusrapporten for landbruket fra 2015:

Asbjørn Bentsdal og Ola Jo Bothheim, nåværende eiere av landbrukseiendommene som tidligere hadde setrene i Vesllie, har i et felles innspill til oppstartmeldingen kunngjort at de er interessert i å få setrene tilbakeført til sine gardar og bruke området i samarbeid med Jora beitelag. Dovre fjellstyre ønsker også å overta bygningsmassen i Vesllie for «bruk i næring og forvaltning» og viser til eget vedtak fra 2012 i sitt innspill til oppstartmeldingen.

I flere innspill til oppstartmeldingen vises det til at det ble inngått avtale med Forsvaret om en årlig erstatning for tapt husdyrbeite i området. Erstatningsutbetalingene går til fjellstyret som forvalter av beiteretten. De peker på at de årlige erstatningsutbetalingene sier noe om hvor stor verdien av beite er, (bl.a. Lesja og Dovre Bonde og småbrukarlag, Jora beitelag, Lesja beitesamlag). Jora beitelag peker på at storfebeiteprosjektet (nevnt over) skal kartlegge faren for forekomster av kvast, skade på klauver og ev. andre konsekvenser som følge av den bruken Forsvaret har hatt, og at det etter prosjektet vil bli tatt stilling til om området kan frigjøres til beite for storfe etter endt opprydding. Lesja beitesamlag mener det i framtiden må være mulig å kunne samle storfe i organiserte fedrifter i det tilbakeførte skytefeltet.

5.2. Annet næringsliv

Det har vært gruvedrift på Tverrfjellet fra 1960-tallet til slutten av 1980-åra⁵. Da ble det ikke gjort flere funn av betydning og gruvedriften ble lagt ned. Store deler av Norge er ikke dekket med geofysiske målinger som kan danne grunnlaget for vurdering av potensial for utnyttelse av geologiske ressurser⁶. Så langt Fylkesmannen kjenner til er heller ikke utredningsområdet for verneplanprosessen kartlagt i nyere tid.

⁵ «Folldal verk gjennom 240 år, Historiske trekk, 1748-1988» (ISBN: 8299173809)

⁶ metaller, industrimineraler, naturstein, puk, grus og grunnvann

Strategi for mineralnæringen, utgitt av Nærings- og handelsdepartementet i 2013, beskriver strategiske innsatsområder for å nå målet om en verdiskapende og lønnsom mineralnæring med god vekstkraft i Norge. Samfunnsansvar og miljø, betydningen av et forutsigbart rammeverk og kartlegging av mineralressurser er blant viktige innsatsområder. Norges geologiske undersøkelse har som hovedoppgave å gjennomføre geologisk oversiktskartlegging og å produsere og distribuere kunnskap om Norges berggrunn, løsmasser, grunnvann og mineralressurser. Pr. 2013 er 22 % av landarealet i Sør-Norge kartlagt. Det langsiktige målet er at 75 % av landarealet i Sør-Norge skal kartlegges.

I tillegg til mineralloven og plan- og bygningsloven, reguleres mineralvirksomhet også av andre lover som bl.a. naturmangfoldloven, forurensningsloven, kulturminneloven og vannressursloven. Leting, undersøkelsesarbeider og drift på mineraler vil som regel være forbudt i verneområder.

Alle grus-/massetak i skytefeltet er i dag nedlagt og de fleste restaureres som en del av naturrestaureringsprosjektet.

Fylkesmannen har ikke fått noen innspill til oppstartmeldingen vedrørende dette temaet.

6. Samfunn

6.1. Reiseliv

I forbindelse med de parallelle planprosessene i 2001-2003 ble det utarbeidet to reiselivsrapporter:

- Norsk Turistutvikling AS (2002). Hjerkinnskytefelt – tilbakeføring til sivile formål, Status og markedsvurderinger for Hjerkinnskytefelt/Dovrefjellområdet, delrapport 1
- Norsk Turistutvikling AS (2002). Hjerkinnskytefelt – tilbakeføring til sivile formål, Strategi- og handlingsplan for reiseliv og samfunnsutvikling, delrapport 2

I møte med reiselivet under arbeidet med oppstartmeldingen var det enighet om at det var behov for å oppdatere statusen for reiselivet i området. Det ble derfor i 2014 gjennomført en statuskartlegging av reiselivet og reiselivets bruk av det tidligere skytefeltet:

- Vorkinn, M. (2015). Reiselivets bruk av Hjerkinnskytefelt, Fylkesmannen i Oppland, miljøvernavdelingen, rapport nr. 3/2015

Innspill

Oppland fylkeskommune peker på at naturområdene på Dovrefjell er et regionalt fortrinn for Nord-Gudbrandsdalen og spesielt kommunene Lesja og Dovre. Det er viktig at verneplanprosessen tar hensyn til dette og bl.a. ikke forringer den virksomheten som er i området, men legger til rette for videre utvikling av bl.a. Viewpoint Snøhetta og fangstminneparken på Hjerkinnskytefeltet.

6.2. Jakt, fiske og friluftsliv

Bruken av Hjerkinnskytefelt til jakt, fiske og friluftsliv er beskrevet i følgende rapporter:

- Vorkinn, M. og S. Flygind (2003). Tilbakeføring av Hjerkinnskytefelt til sivile formål – utredning friluftsliv, ØF-rapport nr. 02/2003
- Gundersen, V. m.fl. (2013). Ferdsel i Snøhetta-området – Del 1. Dokumentasjonsrapport fra 12 spørreundersøkelser, NINA-rapport 933

- Gundersen, V. m.fl. (2013). Ferdsel i Snøhetta-området – Del 2. Fokusområder og lokaliteter, NINA-rapport 934
- Gundersen, V. m.fl. (2013). Ferdsel i Snøhettaområdet – Sluttrapport. NINA-rapport 932.
- Flemsæter, F., K. Rønningen og F. E. Holm (2013). Dovrefjells moralske landskap. Bygdeforskning, rapport nr. 4/2013

Det er i tillegg skrevet en masteroppgave om Snøheimvegen, der det bl.a. ble delt ut spørreskjemaer tilsvarende som i Vorkinn & Flygind (2003) til bilister på veien i perioden 19. juli – 3. august 2010:

- Nerhoel, I. (2011) Tautrekking om Snøheimvegen. Ferdsel, villrein eller begge deler? UMB, Institutt for naturforvaltning

Videre innhenting av kunnskap om ferdselen i området er en viktig del av den videre overvåkingen i Snøhettaområdet i 2014-2017 (omtalt under pkt. 4.2 over).

Innspill / eksisterende arealbruk

Lesja kommune har spilt inn at retningslinjer og god informasjon for bruk av området er viktig, slik at det er trygt for folk og dyr å ferdes i området, samt behov for å klargjøre ansvarsforhold for blindgjengere og andre ammunisjonsrester i området i framtida. Kommunen har videre spilt inn behov for bedre faktagrunnlag når det gjelder bruk av området til jakt/fiske.

Grisungen sameige mener det er viktig for en forsvarlig forvaltning av Grisungvatna at fisket og bruken ellers kan bli utøvd som tidligere, og at en slik bruk er avhengig av at fiskebuene og naustene holdes vedlike (se pkt. 6.5), at det blir satt ut fisk, og at det blir foretatt prøvafiske.

Fuglehundklubbenes forbund / Norsk Kennel Klub har lange tradisjoner på bruk av terreng i Hjerkin-Kongsvold-området til prøver for stående fuglehunder. Bruken av terrengene er regulert gjennom en avtale med Statskog. Ett av disse terrengene ligger innenfor utredningsområdet og er tilnærmet avgrenset av Lille ringveg. Dovrefjell fuglehundklubb har en egen avtale med Statskog om bruk av et såkalt dressurområde (trening av fuglehund) på Tverrfjellet/Geitberget med dispensasjon fra båndtvangbestemmelsene fra Dovre kommune.

Det er ingen merka skiløyper i utredningsområdet.

6.3. Forsvarets virksomhet og annen operativ- og øvingsvirksomhet

Hjerkin skytefelt ble etablert i 1923 og ble brukt av Hæren og Luftforsvaret og i tillegg som testområde for våpenindustrien fram til 2008. Forsvarsbygg startet tilbakeføring av inngrepene og eksplosivrydding i skytefeltet i 2006 og skal være ferdig i 2020 (jf. pkt. 3.1 over).

Forsvarets virksomhet

Forsvarsbygg skriver følgende i sitt innspill til oppstartmeldingen:

Forsvaret besitter et anlegg på Snøhetta. Verneforskriften for Dovrefjell-Sunndalsfjella nasjonalpark gir i § 6.2 pkt. b Forsvaret rett til motorferdsel til og fra dette anlegget. Forsvaret har for drift av anlegget på Snøhetta også behov for helårs ferdselsrett på Snøheimvegen fram til Snøheim. Dersom Snøheimvegen vedtas fjernet vil en ferdselsrett kunne utøves med terrenggående kjøretøy.

Forsvaret har et ønske om fortsatt å kunne benytte fjellområdene ved Hjerkin til overlevelsestrening vinterstid. Påvirkningen på området vil være i form av ferdsel av personell, samt

adkomst med beltekjøretøy. Forsvaret ønsker en avtale om å kunne benytte en eller begge setrene i Grisungdalen (Vesllie) under slik vinter trening.

Områder egnet for lavflyging blir stadig innskrenket. Forsvaret ønsker i utgangspunktet ikke restriksjoner mot lavflyging i dette området. Forsvarsbygg ser imidlertid at hensynet til villreinen kan medføre nødvendig forbud mot lavflyging, men ber om at et slikt forbud vurderes kun i de områder og perioder av året hvor dette er nødvendig.

Annen operativ- og øvingsvirksomhet

Dombås Røde kors hjelpekorps har hatt tilnærmet årlige vinterøvelser i skytefeltet den siste 10-årsperioden, med 3-12 snøskutere og 3-20 personer. Ny øvingsplan for årene 2015-2019 er for første gang felles for Lesja, Brennhaug og Dombås hjelpekorps. Samordning av øvingsaktiviteten har redusert behovet for motorferdsel betydelig. Vinterøvelsen Dombås har ansvar for skal kun gjennomføres ett av disse årene og øvingsområdet er flyttet fra skytefeltet til Reinheimen, øst for Slådalsvegen, der konflikten med villrein er vesentlig mindre. Øvingsplanen legger opp til én kjentmannstur på barmark opp på Snøhetta. Den skal gjennomføres i 2015 og hjelpekorpsset har søkt om å få kjøre inn med egne biler til Snøheim (skyttelbussen går ikke på det tidspunktet de ønsker å gjennomføre turen).

Andre innspill til oppstartmeldingen

Forsvarsbygg peker på behov for å håndtere restrisiko knyttet til eksplosiver i feltet ved framtidig forvaltning av området, inkl. nødvendige tiltak ved eventuelle funn.

6.4. Veger, massetak og annen infrastruktur

Dagens situasjon

E6 og jernbanen over Dovrefjell går gjennom utredningsområdet mot yttergrensa av dette i øst, fra Hjerkinntil fylkesgrensa mot Sør-Trøndelag. I dette området er utredningsgrensa identisk med grensa for Hjerkinntil, Drivdalen og Kongsvoll landskapsvernområder. (E6 og jernbanen går også gjennom/i grensa for Fokstumyra naturreservat og Fokstugu landskapsvernområde.)

Alle grus-/massetak i skytefeltet er i dag nedlagt og restaureres som en del av naturrestaureringsprosjektet.

Tidligere Hjerkinntil skytefelt har et vegnett som i hovedsak er lagt av Forsvaret⁷. Snøheimvegen ble opprustet av Forsvaret på 1950-tallet og med økende øvingsaktivitet utover 1960-årene kom enda flere nye veger til. Unntak er Gamle Snøheimvegen («gamlevegen»), som ble anlagt som ridevei-/sti fra Hjerkinntil til Gamle Reinheim før Forsvaret tok området i bruk som skytefelt på 1920-tallet, samt kjøresporet til Einøvlingen, som ble anlagt av Follidal verk ifm. bygging av Einøvlingdammen. I gamlevegen ble det på 2000-tallet lagt ned en strømkabel som går videre opp til Forsvarets anlegg på Snøhetta.

Forsvarets vegnett består foruten Snøheimvegen, i hovedsak av Store ringveg (Geitberget – Grisungen – Maribu – Stridåbrua), Lille ringveg (Storrandvegen), vegen inn til Rolstadsetrene/Vesllie og videre innover Grisungdalen, samt adkomstveger til HFK-sletta og Haukberget I og II. Forsvarsbygg vedlikeholder alle vegstrekninger, utenom den siste biten av Snøheimvegen, så lenge det er behov for disse i tilbakeføringsarbeidet. Villreinsenteret og DNT Oslo og omegn deler ansvaret for å brøyte

⁷ Nerhoel, I. & Gundersen, V. 2012. Bruk av Snøheimvegen før og nå. [NINA Fakta 2-2012](#).

og vedlikeholde Snøheimvegen fra Stridåbrua fram til Snøheim. Overskuddet fra skyttelbussdriften går i stor grad med til å dekke Villreinsenterets andel av kostnadene.

Planlagte tiltak

Alle veger i Hjerkinnskytefelt er planlagt tilbakeført som en del av naturrestaureringen Forsvarsbygg gjennomfører, med unntak av Snøheimvegen. *Det er dette som skal legges til grunn for 0-alternativet i pkt. 2 i oppdraget for KU landbruk og KU reiseliv.* Hvorvidt Snøheimvegen skal tilbakeføres eller beholdes med bruk av skyttelbuss og strenge restriksjoner for motorferdsel for øvrig, skal avgjøres i 2017. *Siste alternativ (Snøheimvegen med skyttelbuss og strenge restriksjoner for øvrig) skal legges til grunn for 0-alternativet.*

Innspill til oppstartmeldingen

Om lag halvparten av de som har sendt innspill til oppstartmeldingen peker på at deler av vegnettet bør bestå, først og fremst av hensyn til beitebruken i området. *Vi viser her til avsnittet over om hva som skal legges til grunn for 0-alternativet, samt til pkt. 3 i oppdraget for KU landbruk og KU reiseliv som dreier seg om «øvrige veger». Vi omtaler derfor ikke dette temaet nærmere her.*

Dovre fjellstyre peker på i sitt innspill til oppstartmeldingen at det er viktig at statlig infrastruktur (gjerdning) over Dovrefjell blir ivaretatt.

Forsvarsbygg påpeker at den gamle kjerrevegen til gamle Reinheim/Snøheim og kjøresporet til Einøvlingsdammen er å betrakte som private veger, (dvs. de vil ikke bli tilbakeført som en del av naturrestaureringsprosjektet), men at eventuell forbindelse til disse fra annen infrastruktur bør drøftes i verneplanprosessen.

Forsvarsbygg forutsetter videre at nedgravd kraftledning gjennom Hjerkinnskytefelt, fram mot Snøheim, med tilhørende transformator, blir værende.

Statens vegvesen viser til at de har planlagt utbedring av rasteplasser langs E6 over Dovrefjell på strekningen som går gjennom utredningsområdet. Det foreligger ingen planer for større tiltak på E6 på strekningen, men framtidige tiltak kan bli aktuelt. Vegvesenet forutsetter derfor at E6 med nødvendig sideareal ikke blir en del av selve verneområdet, slik at det ikke oppstår hindre for vanlig vedlikehold og eventuelle utbedringer og utbygginger som i framtida kan vise seg å bli nødvendige.

6.5. Bygninger og anlegg

Nærmere 30 bygninger og konstruksjoner er allerede fjernet eller vil bli fjernet som en del av naturrestaureringen av Hjerkinnskytefelt. Det ligger videre 32 blenderinger ute i feltet. Ut fra størrelse og beliggenhet, samt de terrenginngrep som arbeidet med å fjerne disse ville ha medført, er det avgjort at blenderingene blir liggende.

Maribu er overdratt / skal overdras fra Forsvarsbygg til Lesja fjellstyre i henhold til vedtak i Lesja kommune gjort 6. oktober 2009 (opprettet av Fylkesmannen i Oppland ved behandling av klage jf. brev av 13. september 2010), under forutsetning av at den kun kan benyttes til oppsynsvirksomhet og for tilsyn med beitedyr. Videre planlegger Forsvarsbygg å avhende de to tidligere setrene i Vesllie (Rolstadsetrene), ved frigivelse av skytefeltet. Rammer for etterbruken skal drøftes gjennom verneplanprosessen. Naturrestaureringsplanen legger opp til en etterbruk som ivaretar områdets kulturverdier, samt at adkomstvegen fjernes og det isteden etableres en sti inn til hyttene.

Øvrige bygninger er i sivil eie; Bandbui, bu på Haukberget, buer/hytter med naust ved Einøvlingen, Svånålegeret, en bu ved Tjørnhøi (falleferdig og ikke i bruk), samt et fåtall buer/hytter og naust ved Grisungen. De fleste buene og hyttene ved Grisungen ligger imidlertid i Fokstugu landskapsvernområde.

I 1969 bygde Follidal Gruver Einøvlingdammen, som demmer opp Einøvlingvatnet med ca. 1 meter. Dammen er en fyllingsdam med en ca. 150 meter lang damkrone. Den ble bygd for vannforsyning til Hjerkinngruver, men har visstnok aldri vært i bruk. Siden dette er et sivil anlegg, er tilbakeføring av dammen ikke en del av naturrestaureringen av Hjerkinngruvet. Fylkesmannen undersøker imidlertid muligheten for tiltak her i samråd med Statskog (nåværende eier av dammen).

Innspill

Jora beitelag peker i sitt innspill på at dersom veger må bort og motorferdsel ikke blir tillatt, vil det måtte bygges tilsynsbuer og flere samlekveier i området. Lesja kommune sier også i sitt innspill at det gjennom verneplanprosessen bør vurderes behov for og tilrettelegges for bygging av tilsynsbuer, for å ivareta hensyn til dyrevelferd og arbeidsmiljøet for beitebrukerne.

6.6. Motorferdsel

Forsvaret (Cyperforsvaret) bruker motoriserte framkomstmidler gjennom Hjerkinngruvet til Snøheim og radiolinjestasjonen på Snøhetta, både vinter og sommer. Videre benytter Forsvaret beltevogn i forbindelse med den årlige vinterøvelsen de har hatt i skytefeltet (jf. pkt. 6.3 over). Forsvarsbygg benytter både helikopter, bandvogner og biler ifm. tilbakeføringsprosjektet (kun i barmarkssesongen). Bruken av vegnettet registreres og rapporteres til Fylkesmannen på lik linje med sivil ferdsel på vegnettet (se nedenfor).

Sivil ferdsel sommer

Snøheimvegen har vært åpen for sivil biltrafikk i perioden fra 1. juli til 1. oktober fra 2006/2007 til og med sommeren 2011 (jf. brev fra Forsvarsdepartementet til Forsvarsstaben og Forsvarsbygg av 15. september 2006). I 2012 ble vegen, som et ledd i det store forskningsprosjektet om villrein og ferdsel oppsummert i Horisont Snøhetta (NINA, 2013), stengt for privatbiler og det ble satt opp skyttelbuss mellom Hjerkinngruvet og Snøheim. Stortingsvedtaket om Snøheimvegen desember 2013 (nevnt under avsnitt 3.1. over) innebærer en videreføring av skyttelbuss og stenging av vegen for privatbiler fram til 2017.

Bruken av det øvrige vegnettet ble strammet inn på initiativ fra bl.a. fjellstyrene i 2013, gjennom en «avtale om sivil motorferdsel på veger i Hjerkinngruvet med unntak av Snøheimvegen og Einøvlingvegen». Avtalen gjelder så lenge det ikke er innført andre bestemmelser etter naturmangfoldloven eller motorferdselloven. Avtalen gir rom for nødvendig kjøring i forbindelse med beitebruk (bruksrettshavere som er medlem i Jora beitelag og som har beitedyr i skytefeltet, samt innleid tilsyn), offentlig forvaltning, forskning, oppsyn m.m., og for grunneier. Medlemmer av Grisungen sameige og andre bueiere kan etter avtalen kjøre inntil to turer hver pr. år på strekningen Geiteberget – Grisungvatna.

Forsvarsbygg overlot til Fylkesmannen å forvalte den sivile ferdselen på vegene fra og med 2014. Fylkesmannen la Stortingsvedtaket fra 2013 og ovennevnte avtale om sivil motorferdsel til grunn for nærmere [ferdselsregler for vegene i skytefeltet i 2014](#), og innførte samtidig en mer grundig registrering av all motorisert ferdsel på vegene. Fylkesmannen har lagt opp til en videreføring av ferdselsreglene og samme opplegg for registrering av turer [i 2015](#), etter en evaluering av 2014-sesongen med sentrale aktører lokalt. Fylkesmannen behandlet flere søknader om kjøring på vegene

i skytefeltet sommeren 2014, både fra aktører som er omfattet av ovennevnte avtale om sivil motorferdsel på vegene, samt noen få andre som hadde / mente å ha helt spesielle behov.

I tillegg har DNT Oslo og omegn dispensasjon fra Dovrefjell nasjonalparkstyre for nødvendig kjøring på den siste biten av Snøheimvegen, som ligger i Dovrefjell-Sunndalsfjella nasjonalpark, i forbindelse med driften av Snøheim turisthytte. Enkelte andre aktører (bl.a. Meteorologisk institutt, Dombås fjellskole) har også fått tillatelse fra Dovrefjell nasjonalparkstyre / Fylkesmannen til å kjøre helt inn til Snøheim. I forbindelse med dispensasjonen til skyttelbuss på Snøheimvegen 2014-2017 har Dovrefjell nasjonalparkstyre for øvrig presisert at de ikke kan gi generell dispensasjon til funksjonshemmede som er avhengige av egen bil for å komme seg inn til Snøheim. De må dermed sende egen søknad om dispensasjon for å kunne kjøre etter skyttelbussen. (Skyttelbussen kan ta med vanlige rullestoler.)

Norsk Villreinsenteret Nord har tatt på seg ansvaret for å drifte skyttelbussen i perioden 2014-2017. Skyttelbussen hadde fem daglige avganger mellom Hjerkin og Snøheim i 2014, f.o.m. siste fredagen i juni t.o.m. første søndagen i oktober, og vil ha det samme i 2015.

I tillegg har tre private eiere av buer/hytter ved Einøvlingvatnet fått dispensasjon fra motorferdselloven fra Dovre kommune, for én til to turer pr. år langs kjøresporet opp til Einøvlingen (i utmark), for transport av varer og eventuelt materialer til vedlikehold etter søknad.

DNT Oslo og omegn har også på dispensasjon fra Dovrefjell nasjonalparkstyre brukt helikopter for frakt av ved til Reinheim september 2013 og 2014. I 2013 ble veden mellomlagret på buss-snuplassen ved Snøheimvegen, nær nasjonalparkgrensa. I 2014 ble det satt vilkår om at mellomlagring og losseplass måtte legges utenfor skytefeltet og det ble gitt dispensasjon for perioden 2014-2016.

Omfanget av motorferdselen på vegene kartlegges både gjennom bruk av kjørebøker og automatiske tellere.

Sivil ferdsel vinter

DNT Oslo og omegn har dispensasjon fra Dovrefjell nasjonalparkstyre for vinterkjøring til Reinheim (for transport av varer) som gjelder for perioden 2013-2016, samt dispensasjon til vinterkjøring til Snøheim (for nødvendig tilsyn) som gjelder for perioden 2014-2016. Videre har Dombås Røde kors hjelpekorps tidligere kjørt varer til Åmotdalshytta i forbindelse med vinterøvelsen i skytefeltet, fram til og med vinteren (mars) 2014. Kristiansund og Nordmøre turistforening har dispensasjon til bruk av snøskuter eller helikopter for transport av varer til Åmotdalshytta for 2014-2016, der traseen for snøskutertransporten går fra Hjerkin.

Norsk institutt for naturforskning (NINA) har dispensasjon fra nasjonalparkstyret for bruk av snøskuter i forbindelse med oppfølging av fjellrev i Dovrefjell for perioden 2014-2017. Dovre kommune har behandlet søknaden som en meldingssak, men har satt vilkår som også gjelder i utredningsområdet (slik motorferdsel er tillatt etter motorferdselloven, men kommunen har vedtatt egne bestemmelser som krever at kjøring i forbindelse med vitenskapelige undersøkelser skal meldes kommunen).

Meteorologisk institutt har også dispensasjon for nødvendig bruk av snøskuter vinterstid (dispensasjonen for både sommer og vinter gjelder perioden 2014-2017).

I tillegg til ovennevnte har det dukket opp et fåtall andre søknader om bruk av snøskuter til ulike formål, bl.a. ulike filmprosjekter.

Omfanget av motorferdsel vinterstid går i hovedsak fram av innsendte kjørebøker eller annen rapportering jf. vilkår nasjonalparkstyret har satt til dispensasjonene.

Innspill

Jora beitelag m.fl. peker på behov for bruk av vegnettet i skytefeltet i forbindelse med beitebruken. Dette er også grundig omtalt i landbruksrapporten (Lorentzen, 2015).

Grisungen sameige påpeker i sitt innspill til oppstartmelding at de har behov for å transportere inn materialer, båter og utstyr, samt at det tidligere ble kjørt inn med traktor fra Gardsenden (før Ringvegen kom).

6.7. Lokal identitet, bruk og framtidig forvaltning, samt virkninger for lokalsamfunnene

Dovrefjell har en spesiell posisjon i norsk bevissthet og historie gjennom sine høyt skattede natur- og kulturverdier, bl.a. som leveområde for deler av den siste gjenlevende villreinstammen i Europa. Området betyr samtidig mye for lokalbefolkningen, både som næringsgrunnlag og som identitesmarkør. Dette beskrives nærmere i følgende rapport:

- Flemsæter, F., K. Rønningen og F. E. Holm (2013). Dovrefjells moralske landskap. Bygdeforskning, rapport nr. 4/2013

Dovrefjell nasjonalparkstyre er forvaltningsmyndighet for Dovrefjell-Sunndalsfjella nasjonalpark og tilliggende verneområder. Dette er et interkommunalt politisk sammensatt styre, med én representant for hver av de åtte kommunene og de fire fylkeskommunene som har areal i verneområdene. Styret har et sekretariat som består av to nasjonalparkforvaltere, med kontorplassering på forvaltningsknutepunktet hos Norsk Villreinsenter Nord på Hjerkin. Dovrefjell nasjonalparkstyre vil bli forvaltningsmyndighet også for eventuelle nye verneområder.

Innspill

Oppland fylkeskommune viser til at det er en fangstminnepark under oppføring ved Villreinsenteret Hjerkin. Knyttet til grunnlovsjubileet i 2014 ble det opprettet et samarbeidsprosjekt mellom Dovre kommune, Oppland fylkeskommune, Norsk Villreinsenter Nord og Pilegrimssenter Dovrefjell som sammenstiller kjent kunnskap om ferdsele over Dovrefjell, knyttet til Den gamle Kongeveg og eldre ferdseleveg over fjellet. Samtidig nyregistreres kulturminner langs ferdselevegene.